

BEVEZETÉS AZ ANTIESSZENCIALISTA PRAGMATIKUS TUDOMÁNYTÖRTÉNETBE

Dr. Kemenes Pál orvos, orvostörténész
Kiemelések korábbi írásaimból 2017.

Egy dologról a többi dologhoz fűződő viszonyán kívül semmi sem tudható. A dolgok az egymáshoz való viszonyaikban léteznek és a megismerés nem egyéb, mint a dolgok közötti relációk feltárása. (Rorty, R.: Megismerés helyett remény. Jelenkor Kiadó Pécs, 1998. 47.)

A dolgok esszenciája fantázia szülemény. Sürgősen túl kellene lépni Platón és Arisztotelész ábrándos tanai hatására kialakult esszencialista gondolkodáson.

A világról leírásaink vannak és a leírások szokásos használata azaz, a közmegegyezés által tartjuk a világot olyanak, amilyen.

A megismerés nem egyéni, hanem közösségi tevékenység. A közösség által történt elfogadás után válnak ismeretté a tapasztalt vagy elgondolt dolgok. Az egyén csak a közösségen keresztül tud hatást gyakorolni a valóságra.

Empirikus, tapasztalati ismeret az, amit az adott kultúrában élők bármelyike aki, adaequat ismeretekkel rendelkezik ugyan olyan módon tapasztalna vagy tapasztalhatna. Egy ismeret csak akkor kerül be az adott kultúra empirikus ismereteinek halmazába ha, a közösség elfogadta a tapasztalati valóság részének azaz, után vizsgálatok során igazolódott.

A valóságosnak tartott dolgok halmazába a közösség által történt elfogadás után kerülhetnek a dolgok. Az aktuálisan valóságosnak tartott ismereteink halmaza = valóság. A valóság tanult ismeret.

Az antiesszencialista pragmatikus filozófiában az objektív valóság fogalma nincs értelmezve.

Az antiesszencialista pragmatikus gondolkodásban azok a tudományos elméletek, bizonyítások amelyen esszencialista elemeket használnak értelmezhetetlenek következőképpen, nem tudományos elméletek és nem bizonyítások.

A nyelv amelyen leírjuk a világot (pl. a matematika, vagy valamely természetes nyelv) meghatározza azt, hogy milyenek írhatjuk le. Amikor, a filozófia a világot leíró nyelvvel foglalkozik, akkor tkp. azzal foglalkozik, hogy milyen lehetőségeink vannak a világ megismerésére. A leírás nyelvi határai az adott nyelven történő megismerés határai.

A világ olyan, amilyennek leírjuk.

Az aktuálisan érvényes értelmezés-hagyományok összessége a kultúra.

A tudomány az, amit közmegegyezés alapján a keresztény kultúrában élők aktuálisan annak tartanak.

A tudomány visszacsatolások által önmagát szervező rendszer.

Az empirikus tudományok eredményei nem abszolút hanem, csak aktuálisan és csak az értelmezési tartományukon belül igazak.

Az esszencialista tudományról.

A teória határozza meg a racionális cselekvést és ami, az egyik elmélet keretei között racionális az, egy másik elmélet keretei között értelmezhetetlen lehet.

Az aktuálisan hatásosnak tartott gyógyszerek, diagnosztikai módszerek, terápiás eljárások stb. az elmélet változásával válnak hatástalanná vagy értelmezhetlenné. Ugyan azokkal a módszerekkel mutatták ki egyes gyógymódok és gyógyszerek hatásosságát amivel, a hatástalanságukat kimutatták. Randomizált

kontrollált kettős vak kísérletekkel. Feltételezve, hogy egyik esetben sem hamisították meg az adatokat az eltérő eredmény az értékelés szempontjaiban keresendő, illetve abban, hogy a kísérletek értékelésekor nem azonos súllyal vették figyelembe az értékelési szempontokat. Feltételezhetően különböző elméleti megfontolások okán.

A peptikus gyomorfekély kezelésében korábban jelentős szerepet kaptak a különféle vagotómiák. Amióta, a *Helicobacter pylori*-nak tulajdonítunk kóroki szerepet a peptikus gyomorfekély kialakulásában azóta, az antibiotikum terápia került előtérbe a peptikus gyomorfekély kezelésében. Mindkét eljárás hatásosságát statisztikai érvekre alapozva állapították meg. Miután, a peptikus gyomorfekélyvel kapcsolatos elméleti megfontolások megváltoztak, a korábbi terápiás megfontolások és azok hatásosságát igazoló statisztikák értelmetlennek váltak. Az elméletek önigazoló jellegének példája. Az elméletek önigazoló jellege abban áll, hogy kevés számú adatból alkotott elmélet kiterjesztése után az újabb adatokat ugyanazon elmélet keretei között értéklik az elmélet meghatározta kritériumok alapján. Az adatok kiválasztása ugyanazon elmélet - prekonceptió - által befolyásolt. Az adatok elmélettel terheltek. Azonos vagy azonosnak tartott jelenségeket ismétlődően ugyanazon elmélet keretei között értelmeznek akkor, kialakul egy értelmezéshagyomány és az a látszat, hogy az értelmezés a jelenségekhez vagy a dolgokhoz tartozik azoknak valamiféle lényege. Ténylegesen **az értelmezések az értelmezőhöz és nem az értelmezetthez tartoznak.**

Elméleteinktől függ, hogy mi az amit, bizonyítéknak, evidenciának tartunk és az ilyenképpen felfogott dolog mire bizonyíték, evidencia.

Az empirikus ismeretek kontextusukból nem ragadhatók ki azaz, ahhoz, hogy valami valamiként legyen észelve, az észlelőnek a benyomásait el kell helyeznie meglévő tudásának összefüggéseiben. Ez, jelenti az empiria elmélettel terhelt mivoltát, az empiria történetiségét, egyúttal az empiria és a teória szétválasztásának értelmetlenségét.

A valóság és modellje azonosítható ha, a modelltől levonható következtetések bevalnak. A kísérletbeli jelenség és az eredeti jelenség azonosságának prekonceptiója alapján valamely jelenséget mesterséges, kontrollált, izolált stb. körülmények között hoznak létre és/vagy ismételnék meg. A mesterséges körülmények, a kísérlet beállításának szempontjai, a kontrollálás körülményei, az izoláció stb. további prekonceptiókat hordoznak. Pl. az izolálás esetében azt, hogy mi a jelenség lényege és mik a zavaró körülmények amiktől a jelenséget izolálni kell. A megismételhetőség is egy prekonceptió. Az adatgyűjtés és a megfigyelés is prekonceptiót hordoz. A hatékonyság, beválás, sikeresség, alkalmazhatóság stb. megítélése értékítéleteinktől függ.

A statisztikai próbák arról tudósítanak, hogy az adott elméleti megfontolások elfogadása esetén nem teljesen légből kapottak az empirikus általánosításaink. A különböző elméletek más és más döntést emelnek a racionalitás rangjára. Statisztikai módszerekkel bármit "bizonyíthatunk" következőképpen, semmit sem.

Az empirikus tudományok esetében az elméleteket elfogadja vagy elutasítja a tudományos közösség. Az empirikus tudományok eredményei nem abszolút hanem, csak aktuálisan és csak az értelmezési tartományukon belül igazak.

Az adatgyűjtés és az adatfeldolgozás módja semmit sem mond az adatok értelmezésének, illetve az adatokból levont következtetések helyességéről. Minden adathalmazhoz számos értelmezés, számos elmélet rendelhető. Az értelmezések, elméletek számának a racionalitás és a korábbi ismeretekkel való kapcsolattartás szab határt. Az elméletek közötti választást nem racionális megfontolások befolyásolják.

Az elméletek valóságosságának megítélése nem független az értékítéletektől, valamely modell sikerének ténye még nem jelenti azt, hogy a valóság és ennek modellje azonos szerkezetű. A tudományos objektivitás, falszifikálhatóság, korroborálhatóság metafizikai előfeltevéseken alapulnak, és értéküket kizárólag alkalmazhatóságuk adja. A hatékonyság, beválás, sikeresség, alkalmazhatóság stb. megítélése viszont értékítéleteinktől függ.

A tudománytörténet tárgyát képezik a megcáfolt, kudarcba fulladt, sikertelen stb. elméletek, elképzelések és kísérletek is!

A fentieket figyelembe véve a tudománytörténet nem sikertörténet.

A tudomány értelmezés hagyomány és az értelmezés hagyomány mint prekoncepció gátolja meg, hogy legalább a próba-szerencse játék hatékonyságát elérje a tudományos tevékenység.

A tudományos tevékenység új tudományos elmélet létrehozására vagy az aktuálisan uralkodó tudományos elmélet megváltoztatására irányul. Az a tevékenység amelynek nincs közvetlen visszahatása az elméletre nem tudományos tevékenység.

A hétköznapi gyakorlatias gondolkodás nem azonos a pragmatikus filozófiával és végképpen nem azonos az antiesszencialista pragmatikus filozófiával.

Azok az igazságelméletek, amelyek az objektív valóságot az aktuális ismeretek halmazán kívül feltételezték, kénytelenek voltak az ismeretek és az objektív valóság között valamiféle kapcsolatot, megfelelést, részesedést, részesülést stb. feltételezni. Ezek az elképzelések sorra kudarcba fulladtak. Nem tudtak számot adni arról, hogy hogyan, milyen módon, milyen arányban, milyen mértékben stb. részesülnek az ismeretek az objektív valóságból. Tkp. nem tudtak kapcsolatot teremteni a feltételezett objektív valóság és az ismeretek között. A pragmatikus filozófiában nincs értelmezve az objektív valóság fogalma és az azzal való foglalkozás az üres fantáziálás körébe tartozik mivel, az ismereteink halmazán kívüli dolgokról semmit sem tudunk és ismereteink halmazából alkotjuk a valóságot. A valóság tanult és kulturálisan determinált ismerethalmaz. Az adott kultúrában élők a mindenkori ismereteikből állítják össze a valóságosnak tartott ismeretek halmazát, a valóságot. A valóságnak nincs etalonja. Az egyén csak a közösségen keresztül tud a valóságra befolyást gyakorolni.

A világ csak az adott metafizikai elképzeléseink keretei között leírva olyan, amilyen. Metafizikai elképzeléseink pl. tér, idő stb. megváltoztatásával alapvetően másnak írhatjuk le a világot és egy alapvetően új tudományt alkothatunk.

A valóság tanult és kulturálisan determinál ismerethalmaz.

A kisgyerek a közvetlen érzéki tapasztalatait azonosítja a világgal. Az Én és a Nem-Én határ kialakulásával egyre nagyobb szerepet kapnak a környező világ megítélésében a tanult ismeretek olyannyira, hogy a tanult ismeretek fogják befolyásolni, átértelmezni a közvetlen érzéki tapasztalatot. Gyerekkorban a mesék szerepe az, hogy a gyerekek megtanuljanak világos és egyértelmű különbséget tenni a valóság és a fantáziaszülemények között. A mesékben a fantáziaszülemények és a valóságelemek együttes jelenléte, keveredése segít abban, hogy a kisgyermek elhagyja a közvetlen érzékszervi tapasztalaton alapuló világot és megtanulja - szülők stb. segítségével - elkülöníteni a valóságnak tartott dolgokat a fantáziaszüleményektől. A gyermek megtanulja, hogy általa nem tapasztalt dolgokat valóságnak tartson és folyamatosan elsajátítja, hogy mit tartunk valóságnak. Az érzékszervi tapasztalattól a meséken át jut a valóság tanulásáig és a fogalmi megismeréshez, miközben a meseelemek kizáródnak a valóságából. /Pl. A hét év körüli gyerekek egyértelműen el tudják különíteni a mesékben, filmekben stb. szereplő erőszakot és a valóságos erőszaktól./

A felnőttek is folyamatosan tanulják, hogy milyen a valóság. Amennyiben, reflexív, tudatos módon teszik akkor, ez nem más, mint a Rorty által javasolt program - alkossuk meg önmagunkat önmagunk folyamatos újraírásával. Ez egy életprogram.

A megismerő új ismeretek birtokában másképpen viszonyul korábbi ismereteihez, környezetéhez továbbá, az új ismeretek strukturális változásokat idéznek elő a megismerő agyában.

Az Imre Lakatos által kifejtett "vetélkedő elméletek" teória új értelmet nyer abban a kontextusban, hogy a valóság és a tudomány egyaránt az adott kultúra közmegegyezései közé tartozik. (A "vetélkedő elméletek" teória az evolúció analógiájára elgondolt tudományfejlődési modell.) A Lakatos kifejtette elméletben az egyén dönt arról, hogy mi a valóság és mi a tudomány. (Az antiesszencialista pragmatikus gondolkodásban a közösség.) Lakatos elképzelése nem tudta kielégítően magyarázni a tudomány és a valóság viszonyát. Esszencialista gondolkodó volt. A tudomány egésze önszervező rendszer és nem szükíthető az elméletek vetélkedésére a tudomány változása.

Lakatos elképzeléseivel szemben **a tudomány egyike a visszacsatolások útján önmagát szervező rendszereknek**. Röviden. A tudományos elméleteknek az empirikus tényekhez/ismeretekhez kell alkalmazkodniuk és el kell terjedniük. A visszacsatolás a tudományos közösségek munkája révén valósul meg. Az elméleteket az adott empirikus evidenciákhoz igazítják, azoknak megfelelően kiegészítik, átértelmezik stb. tarthatatlanság esetén új elméletet alkotnak és a régit elvetik. A valóságról és a tudományról a közösség dönt.

A tudomány célja az, hogy manipulálhatóvá, kontrollálhatóvá tegye az általa leírt valóságot. Egy elmélet addig marad fenn ameddig, ennek a célnak megfelel azaz, az elméletek nem tekinthetők a valóság igaz leírásának (esszencialista). Mind az elméleteket, mind azokat az objektumokat amelyekre illenek, bizonyos fokig a tudomány művelői konstruálják.

Ha, egy elmélet beválik az azt jelenti, hogy ilyen módon tudtuk leírni, értelmezni az adott jelenségeket, objektumokat. Addig, amíg nem fogadunk el újabb elméletet az aktuálisan uralkodó elméletet a valóság leírásának tartjuk (antiesszencialista). Az elmélet beválása értékítéleteinktől függ. Az empirikus elméleteknek kapcsolatot kell tartaniuk korábbi empirikus ismeretekkel, illetve azok egy részével.

A világ négy dimenziós leírása után várjuk a további dimenzióval/kkal bővített világ-leírásokat remélve azt, hogy e leírások majd magyarázzák a jelenleg magyarázhatatlant, esetleg megoldják a Nagy Egyesített Fizikai Elmélet problémáját. Az öt vagy több dimenziós világ-leírások fizikai értelmezése alkalmas vetületeik útján történhet. Három vagy több értékű logika bevezetése segítséget jelenthet a kvantummechanikai problémák értelmezésében.

A Nagy Egyesített Fizikai Elmélet keresése a *clavis universalis* kereséséhez hasonlatos. Semmi nem szól az ellen, hogy különböző működést feltételezzünk az általunk mesterségesen felosztott világ egyes részeiben. Elméleteink egymás mellett megférnek. Remélhető, hogy van ennél gyümölcsözőbb kutatási cél.

A világegyetem tágulása más szempontból nézve lehet egy egészen más mozgás része. Per analogiam, a Ptolemaiosz-i és az Arisztarkhosz-Kopernikusz-i világkép.

Feltöltés alatt!

Szerkesztés alatt!

Megjelent: Dr. Kemenes Pál: Bevezetés a pragmatikus tudománytörténetbe Bp. 2018.

Részletesen I. ott.

L. még: **Dr. Kemenes Pál: A reneszánsz és a tudomány Bp. 2014.** továbbá [A Tudománytörténet feladatairól](#) és [Történeti adalékok](#) c. írásaim.

Valamennyi dokumentum szerzői és egyéb jogai a szerző tulajdona. Valamennyi dokumentum csak és kizárólag magán célra, változtatás nélkül másolható a szerzőre és a forrásra történő pontos hivatkozással. Minden más terjesztési és másolási mód és forma esetében a szerző engedélyét kell kérni. A szerzőre és a forrásra való pontos hivatkozást és az engedélyt a dokumentumban mindig fel kell tüntetni és annak mindig benne kell maradnia a dokumentumban. A dokumentumok és azok részletei a szerző és a forrás pontos megjelölése nélkül még parafrázisként sem idézhetők és semmilyen célra fel nem használhatók. A dokumentumokkal kapcsolatos jogokról az 1999. évi LXXVI. törvény A szerzői jogról, továbbá a 2001. évi LXXVII. törvény a szerzői jogról szóló 1999. évi LXXVI. törvény módosítása megfelelő szakaszai rendelkeznek.

Dr. Kemenes Pál: Orvostörténeti publikációk